"तस्य चान्येऽपि दिग्भागा बभुवुरनुयायिनः।
अञ्जनो वामनश्चैव महापद्मश्च सुप्रभः॥")
क्ली, लक्षकोटिसंख्या॥ इति लीलावती॥ (यथा,
महाभारते। २। ६१। ३।
"अयुतं प्रयुतं चैव पद्मं खर्व्वमथार्व्बुदम्।
शङ्कश्चैव महापद्मं निखर्व्वं कोटिरेव च॥")
शुक्लपद्मम्। इति रत्नमाला॥

महापातकं, क्ली, (महदतिशयितं पातकम्।)
पापविशेषः। तत्तु पञ्चविधम्। यथा,—
"ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेयं गुर्व्वङ्गनागमः।
महान्ति पातकान्याहुः संसर्गश्चापि तैः सह॥"
इति मानवे ११ अध्यायः॥
"महापातककजं चिह्नं सप्तजन्मसु जायते।
बाधते व्याधिरूपेण तस्य कृच्छ्रादिभिः समः॥"
इति शातातपीयकर्म्मविपाकः॥
"तुलामकरमेषेषु प्रातःस्नानं विधीयते।
हविष्यं ब्रह्मचर्य्यञ्च महापातकनाशनम्॥"
इति मलमासतत्त्वम्॥
"कृष्णेति मङ्गलं नाम यस्य वाचि प्रवर्त्तते।
भस्मीभवन्ति राजेन्द्र! महापातककोटयः॥"
इति पुराणम्॥

महापातकी, [न्] त्रि, (महापातकमस्त्यस्येति। महापातक+इनिः।) पञ्चप्रकारमहापातकयुक्तः। स च पतितः। यथा,—
"महापातकिनो ये च पतितास्ते प्रकीर्त्तिताः।
पतितानां न दाहः स्यान्नान्वेष्टिर्नास्थिसञ्चयः॥
न चाश्रुपातः पिण्डो वा कार्य्यं श्राद्धादिकं क्वचित्।
एतानि पतितानान्तु यः करोति विमोहितः॥
तप्तकृच्छ्रद्वयेनैव तस्य शुद्धिर्न चान्यथा॥"
इति शुद्धितत्त्वधृतविष्णुपुराणवचनम्॥
पारिभाषिकमहापातकी यथा,—
"कृतप्राणप्रतिष्ठाञ्च नीचैर्यो प्रतिमां द्विज!।
दुर्गां न प्रणमेदृयस्तु स महापातकी स्मृतः॥"
इति देवीपुराणे व्यासनारदसंवादः॥
अपि च।
"पितरं मातरं भार्य्यां गुरुपत्नीं गुरुं परम्।
यो न पुष्णाति कापव्यात् स महापातकी शिव!॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते गणपतिखण्डे ४४ अध्यायः॥
(यथा च महानिर्व्वाणतन्त्रे। ३। ६२।
"जातिभेदो न कर्त्तव्यः प्रसादे परमात्मनः।
योऽशुद्धबुद्धिं कुरुते स महापातकी भवेत्॥")

महापापं, क्ली, (महच्च तत् पापञ्चेति।) महापातकम्। यथा,—
"महापापेषु सर्व्वं स्यात् तदर्द्धन्तूपपातके।
दद्यात् पापेषु षड्भागं ज्ञात्वा व्याधिबलाबलम्॥"
इति मलमासतत्त्वम्॥

महापारेवतं, क्ली, (महच्च तत् पारेवतञ्चेति।) फलवृक्षविशेषः। बड़ा पारेवत इति हिन्दी भाषा॥ तत्पर्य्यायः। स्वर्णपारेवतम् २ साम्राणिजम् ३ खारिकम् ४ रक्तरैवतकम् ५ बृहत्पारेवतम् ६ द्वीपजम् ७ द्वीपखर्ज्जूरम् ८। अस्य गुणाः। मधुरत्वम्। बलकारित्वम्। पुष्टिवर्द्धनत्वम्। वृष्यत्वम्। मूर्च्छाभ्रमघ्नत्वम्। पारेवतादधिकगुणत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥

महापाशः, पुं, (महान् पाशोऽस्य।) यमदूतविशेषः। इति बृहद्धर्म्मपुराणे ५६ अध्यायः॥ (महांश्चासौ पाशश्चेति।) बृहत्पाशश्च॥

महापासकः, पुं, (पसति बाधते निराकरोति परकालेश्वरादिकमिति। पस्+खुल्। ततः महांश्चासौ पासकश्चेति।) बुद्धभिक्षुकः। तत्पर्य्यायः। चेलुकः २ श्रामणेरः ३ प्रव्रजितः ४ गोमीनः ५। इति त्रिकाण्डशेषः॥ (महोपासक इति पाठः क्वचित् दृश्यते॥)

महापिण्डीतकः, पुं, (पिण्डीं तनोतीति। तन्+डः संज्ञार्थे कन्। ततः महांश्चासौ पिण्डीतकश्चेति। पिण्डाकारफलत्वादस्य तथात्वम्।) कृष्णवर्णमहामदनवृक्षः। तत्पर्य्यायः। वाराहः २। अस्य गुणाः। श्रेष्ठत्वम्। कटुतिक्तरसान्वितत्वम्। कृद्दनत्वम्। कफकृद्रोगपकामाशयशोधनत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥

महापिण्डीतरुः, पुं, (महांश्चासौ पिण्डीतरुश्चेति।) वृक्षविशेषः। पेड़िरा इति हिन्दी भाषा। तत्पर्य्यायः। श्वेतपिण्डीतकः २ करहाटः ३ क्षुरः ४ शङ्खकोषतरुः ५ शरः ६ पिण्डीतरुः ७। अस्य गुणाः। कषायत्वम्। उष्णत्वम्। त्रिदोषशमनत्वम्। चर्म्मरोगापहत्वम्। विशेषात् रक्तदोषनाशित्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥

महापीलुः, पुं, (पीलति प्रतिष्ठते विषपित्तादिकमिति। पील+"इगयादयश्च।" उणा० १।३८। इति कुः। ततो महान् पीलुरिति कर्म्मधारयः।) पीलुवृक्षविशेषः। तत्पर्य्यायः। बृहत्पीलुः २ महाफलः ३ राजपीलुः ४ महावृक्षः ५ मधुपीलुः ६। अस्य फलगुणाः। मधुरत्वम्। वृष्यत्वम्। विषनाशित्वम्। पित्तप्रशमनत्वम्। रुच्यत्वम्। आमघ्नत्वम्। दीपनीयकत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥

महापुराणं, क्ली, (महच्च तत् पुराणञ्चेति।) एकादशलक्षणयुक्तव्यासप्रणीताष्टादशसंख्यकपुराणविशेषः। तस्य लक्षणं यथा,—
"सृष्टिश्चापि विसृष्टिश्च स्थितिस्तेषाञ्च पालनम्।
कर्म्मणां वासना वार्त्ता मन्वन्तराणि च क्रमेण च॥
वर्णनं प्रलयानाञ्च मोक्षस्य च निरूपणम्।
उत्कीर्त्तनं हरेरेव देवानाञ्च पृथक् पृथक्।
दशाधिकं लक्षणञ्च महतां परिकीर्त्तितम्॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते श्रीकृष्णजन्मखण्डे १३२ अध्यायः॥
(अष्टादशमहापुराणानां विशेषविवरणलक्षणादिकं पुराणशब्दे द्रष्टव्यम्॥)

महापुरुषः, पुं, (महांश्चासौ पुरुषश्चेति।) श्रेष्ठनरः। (यथा, श्रीमद्भागवते। ६। १२। २०।
"भवानतार्षीन्मायां वै वैष्णवीं जनमोहिनीम्।
यद्विहायासुरं भावं महापुरुषतां गतः॥")
नारायणः। यथा,—
"ध्येयं सदा परिभवघ्नमभीष्टदोहं
तीर्थास्पदं शिववरिञ्चिनुतं शरण्यम्।
भृत्यार्त्तिहं प्रणतपालभवाब्धिपोतं
वन्दे महापुरुष! ते चरणारविन्दम्॥
त्यक्त्वा सुदुस्त्यजसुरेप्सितराज्यलक्ष्मीं
धर्म्मिष्ठ आर्य्यवचसा यदगादरण्यम्।
मायामृगं दयितयेप्सितमन्वधाव-
वन्दे महापुरुष! ते चरणारविन्दम्॥"
इत्याह्निकतत्त्वधृतश्रीभागवतम्॥

महापुरुषदन्ता, स्त्री, (महापुरुषस्य दन्ता इव मूलानि यस्याः।) शतमूली। इति रत्नमाला॥ (विवरणमस्याः शतमूलीशब्दे ज्ञातव्यम्॥)

महापुरुषदन्तिका, स्त्री, (महापुरुषदन्ता+स्वार्थे कन्। स्त्रियां टाप् अत इत्वञ्च।) महाशतावरी। इति राजनिर्घण्टः॥

महापुष्पा, स्त्री, (महत् प्रशस्तं पुष्पमस्याः। स्त्रियां टाप्।) अपराजिता। इति शब्दचन्द्रिका॥ (यथा, सुश्रुते उत्तरतन्त्रे ५४ अध्याये।
"दर्भपुष्पा महापुष्पा प्रसूनाक्षिपिटास्तथाः॥"
महापुष्पविशिष्टे, त्रि॥)

महापृष्ठः, पुं, (महत् विपुलं पृष्ठमस्य।) उष्ट्रः। इति राजनिर्घण्टः॥ त्रि, बृहत्पृष्ठश्च॥

महाप्रकृतिः, स्त्री, (महती श्रेष्ठा प्रकृतिर्जगन्मूलकारणम्।) दुर्गा। यथा,—
"चितिश्चैतन्यभावाद्वा चेतना वा चितिः स्मृता।
महान् व्याप्य स्थिता सर्व्वं महा वा प्रकृतिर्मता॥"
इति देवीपुराणे ४५ अध्यायः॥

महाप्रभः, त्रि, महती प्रभा यस्येति। अतिशयदीप्तियुक्तः। (यथा, हरिवंशे भविष्यपर्व्वणि। २६। १२।
"ततश्चक्रं महाघोरं सहस्रारं महाप्रभम्॥")

महाप्रभा, स्त्री, (महती चासौ प्रभा चेति।) महती दीप्तिः। यथा। महाप्रभावावच्छिन्नाभावोऽन्धकारः। इति सामान्यलक्षणायां जगदीशः॥

महाप्रभुः, पुं, (महांश्चासौ प्रभुश्चेति।) परमेश्वरः। यथा,—
"वन्देऽनन्ताद्भुतैश्वर्य्यं श्रीचैतन्यं महाप्रभुम्।
नीचोऽपि यत्प्रसादात् स्यात् सदाचारप्रवर्त्तकः॥"
इति हरिभक्तिविलासे ३ विलासः॥
"अनन्तमद्भुतञ्चावितर्क्यं ऐश्वर्य्यं प्रभावो यस्य तं यतो महाप्रभुं परमेश्वरम्।" इति तट्टीकायां जीवगोस्वामी॥ श्रीचैतन्यः। यथा,—
"सोऽयं नीलगिरीश्वरः सविभवो याचा च सा गुण्डिचा